stojí i nad vnějškovou formou se vší její plastickou plností a uzavřenou dokonalostí; a to jest lidská osobnost spisovatelova. A tak dovede napsati překrásnou větu, která si tě zastaví jako slavné vyznání víry v neznámého, nepostižitelného boha: „*I jeho spisovatelské chyby zjevují hodnotu jeho osobnosti.*" Český pedante! Bytosti stejně četná jako úspěšná! Že bys dovedl sklonit se nad toto slovo jako nad hlaď horského jezera a sestoupit až k jeho hlubokému dnu, nevěřím o tobě; zrak tvůj není norec tak smělý. Ale ustup na chvíli stranou; zalez do kouta; nestiň slunci a přej zahleděti si jiným...

Strowski může nám býti dobrým východiskem pro paralelu mezi cizím světem kulturně uzrálým a naší nehotovostí. Domníváme se, že máme vnitřní svobodu; a zatím přečteš-li knihu Strowského, vidíš, jak jsme spoutaní, jak i naši četní soi-disant revolucionáři jsou vnitřně dřevění, mrtvolní, hotoví jako dobře upečené cihly. Mezi našimi akademiky a vysokými hodnostáři literárními pak již dokonce marně bys hledal zjevu Strowskému podobného. Jejich rada mladým lidem jest jedna: Dělejte to, jak jsme to dělali my. A chcete-li již dělati něco po svém, pak prosíme pěkně: stále totéž. Jen ne nijaké přesedlávání, jen ne nijaké hledání nového! A zanechte hlavně všech experimentů, všeho pochybného a sporného. Hleďte na nás: jak mistrně dovedli jsme se vyhnouti všemu pokušení!

Srovnávají rádi francouzské poměry, směry, strany, ústavy s našimi a přenášívají tamější kriteria a tamní etikety bez dalšího na naše rozvrstvení literární. Ale to jest těžký blud, jak vidíš již z tohoto jediného názorného příkladu. Stejná slova neznamenají tu a tam stejné věci.

Jak těžko ve Francii *nebýt* tradičníkem a konservativcem, když s těmito pojmy snáší se tam, jak ukazuje příklad Strowského, tolik vnitřní svobody, tolik opravdové revolučnosti, tolik mládí ducha i srdce.

A jak lehko býti u nás revolucionářem, když tradičníci a konservativci jsou ani ne mastodonti, nýbrž strašáci do zelí, složení cele z hadrů odložených pradědy a prapradědy!...

Slůvko o pravém klasicismu

O manifestu české literární družiny seskupené kolem moravského měsíčníka Hosta rozkdákala se již kdekterá literární a žurnalistická slepice československá — a ovšem s moudrostí a rozšafností, jež vyznačuje tuto kuří čeleď —; a tak přicházím velmi pozdě se svou troškou do mlýna, činím-li jej východiskem své dnešní besídky. Manifest mladých básníků moravských byl kritisován způsobem řekl bych pivně politickým. Jako by šlo o novoroční článek v novinách nebo o projev nějaké politické organisace třebas z Jalové Lhoty. S nemyslivou neuctivou povrchností, s jakou se čtou v kavárnách noviny. Že tu jde o kus našeho nejmladšího života tvořivého, o mladé lidi, rozžehující si pochodeň, již podají jiným, ještě mladším a nenarozeným posud, že tito mladí lidé nezakládají ani novou tiskárnu ani nový pivovar, nýbrž uvědomují se sami sobě a vytvářejí se svědomitou úzkostlivostí sobě i jiným novou methodu žít, myslit, vidět a soudit, — to nenapadlo nikoho z velevážených soudců. Všem bylo to jen příležitostí k politickým kombinacím, dohadům a obchůdkům. Hodí se nám do krámu nebo nehodí? A pokud se nám hodí? Co vytlučeme z něho pro sebe? Vzdálí-li se komunismu? Opouštějí jej nebo ne? Přiblížili se nám? Pošinuli se nalevo nebo napravo? Taková dojemná starost o vlastní hokynářské krámky z toho všeho čišela, že bylo člověku velmi vznešeně v duši, když to četl... Mládež vidí jednou hodně názorně, jak upřímně se o ni staří starají. Navazuješ na nás nebo ne? Hodláš býti pokračovatelkou naší hlouposti nebo nic? To jsou tak všecky otázky, které jí dovedou položit...

Jiní zase čtli jej s kritickou lupou v ruce a podnikali v něm honbu na protimluvy a protiklady, ať skutečné, ať domnělé. A byli přeukrutně hrdi na sebe a svou kritickou bystrost, když takovou zvěř ulovili. A jak by ne, důmyslní pánové? Protimluvu prostý jest jen akademický traktát, poněvadž z něho byly úmyslně vymýceny. Ale kde narazíte na protimluvy, vězte, že jste narazili na život, na jeho hutný nepřebraný tok: na jeho novou žílu. Akademické traktáty jich ovšem v sobě nemají. Ale jsou také podle toho úplně nevýživné, nejedlé, nepitné jako destilovaná voda. Život dostává se dál jen tím, že si uvědomuješ jeho *nové* kontradikce: pod vrstvou rozřešených hned nová, hlubší, nerozřešených. A tyto nové kontradikce mohou býti rozřešeny rozumově, to jest prohlášeny za omyl a klam nepřesné formulace teprve tehdy, až byla ona starší vrstva životní tvorbou strávena, zpracována, sežehnuta: *tvorba* vykonává zde tu velikou práci čisticí, očistnou službu života ohněm.

Ale byly také v manifestu nalezeny zdánlivé protimluvy, lžiprotimluvy, jakých tam ve skutečnosti není.

Manifest na příklad spojuje a jednotí spolů *sociální primitivism a klasicism*, a velevážení literární kritikové mínili, že jest to nesjednotitelné. Mýlili se důkladně: a právě v tom, že oba tyto zdánlivé protimluvy ruší tvořivým způsobem, jest síla nového manifestu. Při klasicismu má takový kritik na mysli francouzskou literaturu z doby Ludvíka XIV., tvorbu Molièrovu, Racinovu, La Fontainovu, Boileauovu, a zdá se mu, že to jest cosi úžasně ušlechtilého, rafinovaného, přejemnělého, odtažitého. Nebo tvorbu německých básníků výmarských, Goetha, Schillera. A zase: Jaká výsostnost! Jaká vznešenost! Jaký idealismus! A zatím nevěda o tom jest velectěný pan kritik obětí perspektivného klamu dějinného. Tehdejší životní skutečnosti, které hnětl takový Molière nebo takový Goethe, nebyly o nic jemnější ani vznešenější, než jsou skutečnosti, které formuje dnešní básník revolucionář. Byla to surová novina, první svěží životní vrstva nové tehdejší společnosti, jako jest to dnes první životní vrstva nové společnosti proletářské, jíž se inspirovali tehdejší básníci. Jejich methoda byla v podstatě táž, jako jest methoda, k níž se výslovně hlásí naši mladí poetové ve svém manifestu: *realismus, prosvícený sociální utopii*. Takový básník klasik byl své době ne klasik, nýbrž primitiv; klasikem byl *jí* nějaký opožděný manýrista, marinista a gongorista pozdní renesance. Své době byl takový Molière nebo Goethe netesaný divoch, nehorázný barbar, který rozbíjí staré kadluby umění a života a dává za ně žhavou látku, var, cosi, co se kouří a syčí a pění v dýmech a parách, které zahalují všecko. A přece oba měli vůli k formě, ale ovšem k formě *nové*, již si nesla *v sobě* právě tato jejich a nejiná látka. A tato nová forma byla uzavřena v tom, co nazývají naši mladí Moravané „sociální utopií“: totiž v žízni po tvorbě nového lepšího světa, v „touze spasiti člověka“, jak to napsal jasně Fr. Götz ve svých glossách k filosofii a estetice nového umění. Takový Molière jest až vášnivě netrpělivý bojovník za lepší, svobodnější svět, za lepší společnost. Svým smíchem koná funkci spalovací: v něm uhořívá všecko zkornatělé, všecko odumřelé, všecky zdánlivé antinomie a protimluvy, a zejména hlavní z nich: *domnělý rozpor mezi zákonem a svobodou*. Osvobozuje děti, uvolňuje rodinu, ruší starý zákon, a přece nepropadá bezvládí, anarchii. Z nové získané svobody vytváří nový zákon, který jest právě výraz této nové dobyté volnosti. V tom jest právě podstata pravého klasicismu, a ne suchého akademismu, za nějž bývá tak často zaměňován: aby *zákon a svoboda nerozpadly se člověku ve svár a rozpor*. A žádá to ducha opravdu *silného*, aby této katastrofě zabránil. Klasicism, pravý klasicism, jest překonání životní tříště a životního sváru *silnými*. Slabí v něm propadají buď anarchii, zvůli, nihilismu, chaosu, nebo akademismu, to jest zkornatění, odumření, zkamenění. Anarchie a akademism jest tak dvojí slovo pro touž žalostnou věc: zmar, smrt. Dvojí hřbitovní kámen na hrob trosečníků, slabochů, poražených v boji životně tvořivém. Pravá umělecká a básnická tvorba jest v tomhle: *vycházeti ze svobody a dotvořovati se svobody ještě větší, vyšší*; neboť právě proto, že je vyšší, jest co nejvzdálenější libovůle a bezvládí, co nejbližší zákonu. Kdo toho dovede?

Jen silní, jen nejsilnější. A těmto nejsilnějším, vítězům nad lživými rozpory a klamnými protimluvy životními, na nichž se ztroskotávají slaboši, prázdní, nejadrní a řídcí enthusiasté jako ztučnělí a zkornatělí pedanti a školometové, říká pozdější věk klasikové. *Pozdější věk*, pravím; neboť své době byli primitivy, barbary, novotáři a beztvarými, chaotickými revolucionáři a utopisty.

Těm, kdož se zabírají do těchto úvah o pravém klasicismu, přichází jako na zavolanou nová kniha mladého českého filosofa *R. I. Malého*: „tendenční monografie" o velikém francouzském filosofovi sedmnáctého věku Mikuláši Malebranchovi *Svět v Bohu*. Malý jest výrazná hlava mezi našimi mladšími mysliteli. Svět v Bohu není jeho první kniha; předcházely ji sbírky essayí literárně estetických i sociálních Jasnýma očima a Akord. Vedle Malého působí na tebe většina našich českých filosofů — jak to říci? — nějak papírově, lehce, matně, jako dým z cigarety kouřené při pohodlné četbě u odpolední kávy. Malý jest zjev jadrný, hutný: má mnohou větší specifickou váhu než jiní. Potomek staré české rodiny selské, má všecky dobré vlastnosti starého českého sedláka: touhu po jasném rozumu i víru v něj, zbožnost nepříčící se mu, nýbrž opřenou o něj a zharmonisovanou s ním, smysl pro řád a kázeň, pevnou, určitou formu i přesnou distinkci. A má nadto krásnou odvahu a statečnost: svým klasicismem a intelektualismem nečiní nic menšího, než že se staví proti stopadesátiletému vývoji moderní filosofie. To není maličkost. K tomu jest třeba pevné postati a zdravé duše nenahlodané sképsí. To jest ovšem program na celý život, který nemůže býti plně uskutečněn a ztělesněn v několika prvních knížkách. Kdežto moderní filosofie ve svém hlavním směru jest voluntaristická a do značné míry subjektivistická, jest Malý rozhodný intelektualista, rozhodný objektivista. Jeho kniha o Malebranchovi jest mně jako literárnímu historikovi cenná proto, že odhaluje dobře pravou podstatu klasicismu, o němž vládnou představy tak nesprávné. Malý ukazuje na Malebranchovi, jak na dně tohoto klasicismu jest právě *realism*, smysl pro skutečnost a jsoucno, a *primitivism*, láska zákonné prostoty, vnitřní harmonie všeho dění, pojatá jako totalita celou duší, celou, nedělenou polaritou rozumově mravní bytosti lidské. To jsou stránky kritiky opravdu jadrné, opravdu mužně pojaté a myšlené, za něž nemůže býti Malému dosti vděčna právě nejmladší básnická generace. Tyto stránky vykonají doufejme své krásné poslání a naučí snad ty, kdož toho posud nedovedli, hlouběji zírat, než kam donáší zor běžných hesel literárního dne, jasněji a určitěji a zároveň i volněji a svobodněji myslit a soudit o práci lidského ducha.

Své knize předeslal p. Malý několik stránek úvodu, diktovaných starostí, aby nejmladší básnické hnutí — a já s ním — nezabředlo do anarchie a určitě lišilo mezi pravou silou a svobodou a nihilismem a libovůlí, šklebem a lichou spekulací; Malebranche jest mu právě typus pravé síly a svobody ducha. Ale v doslovu přiznává Malý, že „rozum u Malebranche zůstal přece jen ještě trochu příliš matematisujícím a víra že zůstala u něho ještě hodně katolicky dogmatickou"; a vyvozuje z tohoto doznání, že „jest třeba jíti dál — k větší síle, svobodě a jasu ducha; ale směrem Malebranchovým".

Myslím, že starosti Malého, jistě dobře míněné, jsou, jak jest patrno z hořejšího mého pojetí klasicismu, revoluce i primitivismu, upřílišené. Malý sám správně napovídá, že rozum Malebranchův jest nám dnes příliš geometrický. A já dodám víc: svět a život v jeho pojetí příliš na pojmech stavěný a z nich příliš trpně odvozovaný a vyvozovaný. Básník i vědec pracuje více, mnohem více *totalitou* své duše, tedy i intuicí i vůlí, i obrazností i citem, než připouští Malebranche. Malebranchův rozum třeba doplniti Pascalovým „esprit fin", „důvody srdce, jichž nezná rozum", při čemž „srdcem" rozumím ne romantickou citovost nebo dokonce citlivkovost, nýbrž — jako Pascal sám — silnou vůli a víc ještě: právě tu *totalitu* celé a úplné bytosti lidské správně zharmonisované a zpolarisované. Výlučné postavení, které chtěl vyhradit Malebranche rozumu diskursivnému, jistě se udržeti nedá. Hierarchie sil a energií není demokratická,

abych užil termínu, jehož užívá rád i Malý. Kromě toho: básník nemůže pracovati pojmy, ani vycházeti z pojmů, nýbrž z názoru. O něm ještě více než o vědci musí platiti, že musí tvořiti *totalitou* své bytosti, smysly jako obrazností, vůlí jako myšlenkou. Nemůže, nesmí v něm býti „vyššího" a „nižšího"; i to zdánlivě nižší — smysly — a právě to musí býti stejně posvěceno a vytříbeno a poučeno jako zdánlivě vyšší a nejvyšší. To právě jest poslední tajemství básníka v pravém smyslu slova, že pud a duch nerozpadají se v něm v rozpor a svár, nýbrž jsou dvojí stránka jedné a téže věci, dvojí různý pohled na jednu a touž entitu.

Básník — pravý básník hodný toho jména — rozpouští, zkapalňuje a v tekutost proměňuje starý okoralý svět, pojmově zchladlý a ustaralý: jest jeho vykupitel, jeho osvoboditel. Stará schemata, pojmová práce předchozích generací, jihnou pod jeho zrakem v cosi teplého, oblačného, tekutého, plynného a výbušného; a naráz ukazuje se žasnoucímu pozorovateli a diváku, kolik tu bylo svobody ujařmené starým, příliš úzkým zákonem, a jež proto si žádá, aby si *vytvořila* — aby se *dotvořila* — zákona *nového*. Tento nový zákon jest pak rovnomocnina svobody a její dočasný výraz. Dočasný, pravím: poněvadž vnitřní její tep, vnitřní dech a duch její jest neuvěznitelný, nespoutaný, za Nekonečnem tíhnoucí právě jako světlo. „A světlo v temnostech svítí, ale tmy ho neobsáhly."

O tradici

Obíral jsem se již dvakráte na tomto místě Vrchlickým: jeho nepěkným nekritickým přeceňováním s jisté strany otevřeně konservativní a staromilecké — nepěkným proto, že jest jen záminkou k snižování snah mladých a nových —, ale zároveň i jeho správným kritickým oceněním; naznačil jsem i cestu, jak dojíti jeho správného hodnocení. Přesto, že byl uměle zdvižen proti mně pokřik v části zaostalejšího tisku, ten typický, zrádcující pokřik, který jest nejživější tradice česká a mnohem méně sporná než všecky tradice ostatní, přesto, tvrdím, mám více pravé lásky k dílu Vrchlického než jeho oficiální chvalořečníci a obhájci: neboť láska neosvícená a nepoučená, láska opičí a dekorační jest horší než zřejmá a otevřená nenávist. Láska neosvícená a nepoučená jest jediná pravá urážka v říši ducha: jest lež, nedorozumění a klam a stojí v cestě poznání, jež jest vždycky láska pravá a vykoupení: vykoupení mrtvému jako vykoupení živým. Vrchlický jest dnes, díky tomuto oficiálnímu lžikultu, v položení málo záviděníhodném: stává se frází, zaklínadlem, fetišem, modlou, dekorací a antikvitou ve vitrině historického musea. Jest vytlačován ze života ještě více a urputněji, než zaslouží. Nikdo ho nezná, nikdo ho nečte — míním tím tvořivě životným způsobem, kterým se projevuje četba v tvorbě mladé generace —, i literárně historicky a literárně vědně studuje se velmi málo, ale jednou za deset nebo za patnáct let při nějaké vnějškové příležitosti vzpomene si na něho nějaká korporace nebo nějaký spolek, jehož výbor trpí nedostatkem invence pro-